

קנב ראש השנה דף יב עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי)

מבאר את המשנה: תנא בברייתא, באחד בתשרי ראש השנה
 לירקות, ולמעשרות – שאין מעשרים ממה שגדל בשנה זו על מה
 שגדל בשנה אחרת, וראש השנה לענין זה הוא באחד בתשרי,
 ולנדרים. מבררת הגמרא: לירקות, מאי ניהו – לאיזה ענין שייך
 בהם ראש השנה, אם תאמר שהוא לענין מעשר ירק, שאין
 מעשרים ירק שנלקט בשנה זו, על מה שנלקט בשנה האחרת, אם
 כן היינו 'מעשרות' שנשנו בהמשך הברייתא. מתרצת הגמרא: תנא
 דרבנן וקתני דאורייתא – שנתה הברייתא מעשר ירק שהוא דרבנן,
 בפני עצמו, ומעשר תבואה שהוא דאורייתא בפני עצמו, כדי
 לחדש שגם למעשר דרבנן יש זמן קבוע, וגם הוא באחד בתשרי, וגם
 למעשר דאורייתא יש זמן קבוע, וגם הוא באחד בתשרי.
 שואלת הגמרא: וליהני דאורייתא ברישא – מדוע לא שנתה
 הברייתא תחילה את דין המעשר דאורייתא, שהוא עיקר הדין,
 ואחר כך את דין המעשר דרבנן. מתרצת הגמרא: אידי דחביבא
 ליה אקדמה – כיון שחביבה על התנא הלכה זו של מעשר ירק,
 שהיא הלכה שהתחדשה על ידי חכמים, הקדימה תחילה.
 מבאר הגמרא את דעת התנא של משנתנו: תנא דין, תנא רק
 'לירקות' שהוא מעשר דרבנן, וכל שאין במעשר דאורייתא, שהרי
 תקנות חכמים נעשות כעין דיני התורה, וכיון שבמעשר דרבנן
 הזמן הוא אחד בתשרי, אנו יודעים שאף במעשר דאורייתא הזמן
 הוא אחד בתשרי.
 מקשה הגמרא: וליהני בברייתא 'מעשר' בלשון יחיד, ומדוע נקטה
 הברייתא לשון 'מעשרות'. מתרצת הגמרא: בא התנא לרבות
 שבכל סוגי המעשרות, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ראש
 השנה הוא באחד בתשרי. ממשיכה הגמרא ומקשה: וליהני 'ירק'
 בלשון יחיד, ומדוע נקטה הברייתא 'ירקות'. מתרצת הגמרא: באה
 הברייתא לרבות תרי גוויי ירק – שני מיני ירקות, דתנן (מעשרות פ"א
 מ"ה) ירק הנאמד – שדרכו להמכר באגודות אגודות, גמר מלאכתו
 לענין חיוב המעשר הוא משיאנה, וירק שאינו נאמד – שאין דעתו
 לאגוד, גמר מלאכתו הוא משיאנה את הקלי שלתוכו הוא נותן את
 הירקות הלקטים. ובאה הברייתא להשמיענו, שאף ששני מיני
 הירקות הללו שונים זה מזה בזמן חיוב המעשר, מכל מקום לענין
 עישורם משנה לשנה זמנם שווה, והוא באחד בתשרי.
 *
 עתה מבאר הגמרא את הדין שאין מעשרים בירקות משנה
 לחברתה: תנו דרבנן, כיון שבידן זמן הלקיטה הוא הקובע למעשר,
 אם ליפט ירק בערב ראש השנה עד שלא תבא השמש – קודם
 שקיעת החמה, וחוור וליפט ירק אחר

ומתוך ששינו דור המבול את מעשיהם, שינה הקדוש ברוך הוא
 עליהם את מעשה בראשית, והעלה מול כימה ביום, ונטל שני
 פוככים מכימה, וקביא מבול לעולם. ואמר כן לשיתנו שבתשרי
 נברא העולם, ולכן יש לומר שהתחיל בחשון והסתיים באותה
 שנה, ובתשרי של שנת שש מאות ואחת חרבו המים.
 מקשה הגמרא: פשלא לדעת רבי יהושע שבאייר התחיל המבול,
 היינו דכתיב שהמבול התחיל 'בחודש השני', שהוא אייר, שהרי
 בניסן מתחיל מנין החדשים. אלא לדעת רבי אליעזר שבחשון
 התחיל המבול, מאי 'שני' – מדוע נקרא חשון חדש שני. מתרצת
 הגמרא: הוא קרוי כן כיון שהוא שני לדין – לגור הדין שירד מבול
 בעולם, שבתשרי נגזר על ירידת המבול. מקשה הגמרא: פשלא
 לרבי יהושע שבאייר התחיל המבול, היינו דשינה הקדוש ברוך הוא
 את מעשה בראשית, שבכל השנים באותו יום מזל כימה שוקע,
 ובזמן המבול עלה מזל כימה ביום, ובכך שינה את טבע המעינות,
 שהתגברו בהם המים. אלא לרבי אליעזר שבחשון התחיל המבול,
 מאי שינה, והרי טבע העולם כך הוא, שבאותו יום מזל כימה עולה
 ביום והמעינות מתגברים. מתרצת הגמרא: השינוי הוא בדרב
 חסדא, דאמר רב חסדא דור המבול פרוחין קלקל, ופרוהין נידונו
 – שהיו מי המבול רותחים, וזהו שינוי טבע העולם, שבדרך כלל
 מי המעינות צוננים. מבאר הגמרא את דברי רב חסדא: פרוהין
 קלקלו, שחטאו בעבירה – בזנות, ופרוהין נידונו, והראיה לכך,
 דכתיב הקא – לגבי סיום ירידת המבול (בראשית ח' ו' וישבו המים),
 וכתיב הקם – לגבי אחשורוש (סתר ע' ו' ויחמט המלך שררה),
 שהצטננה רתיחת חמתו של המלך אחשורוש, וכמו ששם לשון
 'שככה' הוא צינון הרתיחה, כך 'וישבו המים' היינו שהמים הצטננו
 מרתיחתם, ומוכח שעד עכשיו היו רותחים.
 *
 הגמרא מביאה ברייתא בענין אופן מניית שנות העולם: תנו רבנן,
 חכמי ישראל מונין לענין המבול, כלומר, לענין שנות חיי נח ושל
 פי מנינם נכתב בתורה זמן המבול, ולענין בריאת העולם וישוע
 הדורות, רבי אליעזר, מתשרי, ואף שדום סוברים כרבי יהושע
 שבניסן נברא העולם, מכל מקום כיון שתשרי הוא ראש השנה
 לשנים מונים ממנו את מנין הדורות, ואילו לתקופה – לענין
 תקופת החמה והלבנה, מונים מניסן פדעת רבי יהושע, כלומר
 שמחשבים את זמן תליית המאורות ברקיע, שעל פי זה מחושבות
 התקופות, שהיה זה בניסן. אבל חכמי אומות העולם, מונין אף
 למבול – לענין שנות הדורות רבי יהושע, מניסן.
 *
 שנינו במשנה: 'באחד בתשרי ראש השנה וכו' ולירקות'. הגמרא

ראש השנה דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קנה

למעשרות ולגדרים וכו'. הגמרא מבררת מה כוונת הברייתא
ב'גדרים' מביאה הגמרא ברייתא בביאור דין זה: תנו רבנן, המור
הנאה מחבירו ל'שנה', שאמר 'הריני אסור בהנאתו שנה אחת',
מונה משעה שנדר שנים עשר חודש שלמים, מיום ליום. ואם אמר
הריני מודר הנאה ל'שנה זו', נאסר רק לשנה שבה הוא נמצא, ולכן
אפילו לא עמר בשעת הנדר אלא בעשרים ותשעה באלול, שהוא
היום האחרון של השנה, בין שהגיע יום אחד בתשרי, עלתה לו
שנה, שהרי התחילה עתה שנה חדשה, ובה לא נאסר.
מוסיפה הגמרא: ואפילו למאן דאמר שיום אחד בשנה אינו חשוב
שנה, וזו דעת רבי אלעזר (א) הסובר שרק שלשים יום בשנה
נחשבים לשנה, מכל מקום הוא מודה שהנדר אינו נאסר בשנה
הבאה, אף שעבר רק יום אחד, כיון שמה שאסר על עצמו את
הנאת חבירו לצעוריה נפשיה קביל עליה – היתה כוונתו בכך לצער
את עצמו, והא אצטער ליה – והרי נצטער ביום זה שנאסר בו. וזו
כוונת הברייתא שאחד בתשרי הוא ראש השנה לגדרים.
שואלת הגמרא: מנין לתנא שראש השנה לגדרים הוא באחד
בתשרי, ואימא שהוא באחד בניסן, ואם נדר בעשרים ותשעה
באלול יאסר עד אחד בניסן. מתרצת הגמרא: קדיני נדרים, הלך
אחר לשון בני אדם, וכיון שכוונת האדם בנדריו היא ללשון שהוא
רגיל לדבר בה, ובלשון הבריות סתם 'ראש השנה' הוא אחד
בתשרי, לכן כשאמר 'שנה זו' בודאי היתה כוונתו עד אחד בתשרי.
שנינו במשנה (ב) שאחד בתשרי הוא ראש השנה לירקות,
והתבאר לעיל (ג) דהיינו לענין מעשרות שזמן לקיטת הירק קובע
לאילו שנת מעשר הוא שייך, הגמרא מביאה את המשנה לגבי
הזמן הקובע את שנת המעשר בדברים אחרים: תנו ה'הם (מעשרות)
פ'א (א) תתלתן, מין בתלתין, אין תולכים בו אחר לקיטה לקביעה
שנת מעשרותיו, אלא הזמן הקובע בו הוא משתצמח, ולהלן יבואר
שיעור זה. התבואה – חמשת מיני דגן, או ענבים, והיתים, ששלשת
אלו חייבים במעשר מהתורה, קביעת שנת המעשר שלהם היא
משביעית שליש – משיגדלו שליש מכל מה שהם ראויים לגדול,
שביעית זה הם ראויים לאכילה בשעת הדחק.
מבררת הגמרא: מאי – מהו שיעור 'משתצמח' שהוזכר לגבי
התלתן. משיבה הגמרא: משתצמח לזרעים – שצמח בתוכו הזרע,
עד כדי שאם יזרעו אותו באדמה יצמיח.
מבררת הגמרא: מה ששנינו במשנה 'התבואה והיתים משביעית
שליש', מנא הני מילי – מהיכן למדו חכמים שזהו הזמן הקובע
לשנת המעשרות. מבארת הגמרא: אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן,
וקמו בה – ויש מטעם לומר שמועה זו משביעית דרבי יוסי הגלילי,
אמר קרא לגבי מצות הקהל (דברים לא א) 'מקץ שבע שנים במועד שנת
השמיטה תבן תסבות', ויש להבין, 'שנת השמיטה' מאי עבידתה –
מה ענינה תבן תסבות? תבן תסבות? מהו מצות הקהל בשנה
השמינית היא, אחר שהסבות? השנה השביעית. אלא בא הכתוב
לומר לך שגם בשנה השמינית יש שייכות לדיני השמיטה, כיון
שכל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה של שמינית,
איתה נזהג בו מנהג שביעית אף אם נלקטה התבואה בשנה
השמינית. וכיון שהתבאר בפסוק שלענין שביעית תולכים בתבואה
אחר הבאת שליש, הוא הדין שלגבי עונת המעשרות תולכים אחר
הבאת שליש, כמבואר במשנה.
מקשה הגמרא: אמר ליה רבי יודא לרב אסי,

משבתא השמש – לאחר ששקעה השמש, דהיינו בכניסת היום של
ראש השנה, נמצא שלקטת הירקות היתה בשתי שנים, ולכן אין
תורמין ומעשרין מזה על זה, אלא מעשרים מכל ירק על עצמו, לפי
שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן – מפירות שנה זו על
פירות שנה קודמת, ולא מן הישן על החדש, שנאמר (דברים יד כב)
'עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה, ודרשו
חכמים (פסיקתא דר' חייא) שיש לעשר מכל שנה בפני עצמה, ולא
משנה אחת על חברתה.
מביאה הברייתא דין נוסף: אם היתה שנה שניה נכנסת לשלישית,
כלומר, אם לקט מקצת ירקות בסוף השנה השנייה לשמיטה,
ומקצת בתחילת השנה השלישית לשמיטה, אף שגדלו הירקות
יחד יש ביניהם חילוק לגבי סוג המעשר שיש להפריש מהם, לפי
שנת לקיטתם, והנלקט בשנה השנייה יש לעשר ממנו מעשר ראשון
הניתן ללוי, ומעשר שני הנאכל בירושלים על ידי הבעלים, והנלקט
בשנה השלישית יש לעשר ממנו מעשר ראשון ומעשר עני.
מבררת הגמרא: מנא הני מילי, שבשנה השלישית לא נוהג מעשר
שני, אלא מעשר עני. אמר רבי יוחנן בן לוי, נאמר לגבי ביעור
מעשרות (דברים כו יב) 'כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה
השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה ואכלו
בשעריך ושבועו, ומדוע מכונה השנה השלישית 'שנת המעשר',
לפי שזו שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד מתוך שני המעשרות
שנהגו בשנתיים שלפניה, שבהם נהגו מעשר ראשון ומעשר עני,
הא ביצד, בשנה זו נוהג מעשר ראשון, וכן מעשר עני – כמבואר
בפירוש בפסוק, ואילו מעשר שני יבטל בשנה זו. מבררת הברייתא:
או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל – שמוא נאמר שגם מעשר
ראשון לא ינהג בשנה השלישית, וזו כוונת הפסוק במה שכינה
שנה זו כ'שנת המעשר', שאין נוהג בה אלא מעשר עני בלבד,
תלמוד לומר (במדבר יח כו) 'ואל תלוי תדבר ואמרת אלהם כי תקחו
מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בגנותכם
והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, והיינו שציונה
התורה על הלויים המקבלים מעשר ראשון, להפריש ממנו תרומה
לכהנים, וכינתה תורה את המעשר הראשון בלשון 'בגנותכם',
וכבה הקשר הקבוצי לנחלה – לירושה, מה נחלה שירש אדם
מאבותיו אין לה הפסק ולעולם היא נמשכת והולכת לכל צאצאיו
אחריו בן אחר בן עד סוף כל הדורות, אף מעשר ראשון אין לו
הפסק, והוא נוהג בכל השנים שיש בהם חיוב הפרשת מעשר.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדרושת כן: (תניא אידך) [תניא נמי
הכי], נאמר בפסוק 'כי תכלה לעשר וגו' שנת המעשר, זו היא שנה
שאין בה אלא מעשר אחד, הא ביצד, מעשר ראשון ומעשר עני,
ומעשר שני יבטל. וכול אף מעשר ראשון נמי יבטל, תלמוד לומר
(דברים יח כט) 'מקצה שלש שנים וגו', ונא הלוי כי אין לו חלק ונחלה
עמך, ויש לדחות, דל'מן שביעית הלוי, תן לו מעשר ראשון, ואף
בשנה השלישית, קרי רבי יוחנן רבי אליעזר בן יעקב אומר, אינו
צריך ללימוד זה, אלא יש ללמוד זאת מפסוק אחר, הרי הוא אומר,
'ואל תלוי תדבר ואמרת אלהם כי תקחו מאת בני ישראל את
המעשר אשר נתתי לכם מאתם בגנותכם', ובלשון 'בגנותכם'
הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון
אין לו הפסק, והיינו כדרשתו רבי יהושע בן לוי.
שנינו בברייתא (לעיל ע"א) שאחד בתשרי הוא ראש השנה לירקות,